

Kitap İnceleme

“Büyük Madenci Yürüyüşü” Sonrası Zonguldak: Geleneksel bir Sanayi Kentinin Neoliberal Kapitalizmle İmtihanı

Meriç Kırmızı¹

ORCID 0000-0002-9590-180X

“Büyük Madenci Yürüyüşü” Sonrası Zonguldak: Geleneksel bir Sanayi Kentinin Neoliberal Kapitalizmle İmtihanı başlıklı, İbrahim Gündoğdu ve Sadık Kılıç’ın derlediği Şubat 2026’da Nika Yayınevi’nden ilk baskısı yapılan kitap Zonguldak’ın sanayi sonrası dönemine odaklanıyor. Dokuz yazarın tek yazarlı ya da ortaklaşa makalelerinden oluşan yapıtta, 1980 sonrası dönemde neoliberal ekonomi politikaları ve sanayisizleşme gibi değişimlerin etkisinde kalan kentin gerileme, küçülme ve “gözden düşme süreci” tarihsel bağlamı içerisinde ve “Büyük Madenci Yürüyüşü” (1991) gibi olaylarla birlikte, diyalektik ve eleştirel bir bakış açısıyla ortaya konulmaktadır.

Öncelikle, kitabın ortaklaşa bir kent çalışması olarak değeri üzerinde durmakta yarar var. Bu kitabın birçok derleme akademik yayından ayrılan özelliği, sunuşun son paragraflarında derleyenlerin açıkladığı gibi, aynı kentte yaşayıp çalışan akademisyenlerin bir dönemlik ‘atölye’ çalışmalarının—buluşup çalışmalarını birbirleriyle paylaşıp, tartışmalarının—ürünü olmasıdır. Bu nedenle, hepimizin kurumsal epostalarımıza sıklıkla örnekleri düşen ‘ÜAK doçentlik koşullarını sağlama’ sözü veren derleme kitaplardan ayrılan bir kendiliğindenlik ve gönüllülükle yaratılmış bir ortak emek ürünüyle karşı karşıyayız. Bu tür ortaklaşa akademik iş örnekleri Avrupalı araştırmacılar arasındaki kimi işbirliklerinde görülebilmektedir. Örneğin, Chabrol ve arkadaşlarının (2022) soylulaştırma konulu derlemesi Zonguldak çalışmasındakini andıran bir ortaklaşa üretimin sonucudur. Bu türden akademik ortaklaşmacı (*commons*) girişimler ya da Gündoğdu ve Kılıç’ın (2026: 12) sözleriyle “akademide hâkim olan bireysel ve yalnızlaşmış bilgi üretim bağlamlarında değil düşünsel paylaşım ve kolektif tartışma süreçleri içerisinde şekillenmiş” çalışmalar desteklenmelidir.

Kitabın bu ortaklaşa emek özelliğinin yanında, katkıda bulunan yazarların araştırma konusu seçimlerinde içinde yaşadıkları kente duydukları sorumluluk duygusundan hareket etmeleri ve eğitim ve deneyim geçmişleri, seçtikleri alt konu başlıkları ve bunları ele alma yöntemleri bakımından kitapta sağlanan

1. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, merickirmizi@gmail.com

çeşitlilik ve çok yönlülük gibi özellikleri de öne çıkmaktadır. Örneğin, Özdemir ve Kılıç'ın (2026) neoliberal dönemde Zonguldak'ta artan kaçak madencilikle ilgili ortak makaleleri kapsamında yaptıkları çok sayıdaki bireysel ve toplu görüşmeden elde ettikleri verileri, toplumbilimcilerin genel eğilimini oluşturan doğrudan alıntı kullanımına başvurmadan, ama her biri yerli yerinde, çözümlemelerine sindirerek kullanmaları çalışmanın öğretici yöntemsel zenginliklerden biridir.

Ekonomik, politik, toplumsal cinsiyet, demografik, çevresel, kent kültürü ve kimliği, vb. çok değişik boyutlarıyla Zonguldak'taki yaklaşık son elli yıllık gelişmeler kitapta incelenmektedir. Böylelikle kentin neoliberalleşme, sanayisizleşme ve kentsel küçülme gibi etmenlerle günümüze uzanan gerilemesinin ayrıntılı olarak ele alındığı yapıt, önceki çalışmaları sanayi sonrası dönemin güncel gelişmelerine uyarlanmış biçimde sürdüren bilimsel bir çaba olarak da değerlendirilebilir. Bu anlamda, kitap bugün hâlâ toplumbilim öğrencilerinin Ereğli araştırmasını yerinde yeniden uygulayarak alan çalışması yapmayı öğrendiği Kıray (1964) gibi öncülerin çalışmalarını ileriye taşımaktadır. Bu kitapta da örneğin, Gündoğdu'nun yazdığı son bölümde, kentin geçmişindeki demir çelik gibi başka sanayi tesislerine kısaca yer verilmiştir. Kitabın *Neoliberalizm, Kömür Üretimi ve Maden İşçileri; Sanayisizleşme Sürecinde Sosyal ve Siyasal Dinamikler* ve *"Madencilik-Sonrası"* için *Girişimler* başlıklı bölümleri altında toplanmış her bir makalede, kent yazınına ilişkin, bir bölümü tanıdık, geri kalanları yeni olan, birçok ilgi çekici kavrama gönderme yapılmaktadır: büzülen kent, alacalı kapitalizm, geride bırakılmışlık—Cüre kendi bölümünde bu kavramı coğrafi hoşnutsuzluk ve popülizm konularıyla ilişkilendirerek, Zonguldak'ı aynı durumdaki Avrupa kentleriyle karşılaştırmaktadır—sanayisizleşme, kömür ya da madencilik-sonrası, turizm ekonomisi, sanayi mirası ve doğa turizmi, adı konmamış bir "sahnelenmiş otantiklik" eleştirisi, mega proje kalkınmacılığı gibi.

Bütün bu konular yalnızca betimleyici değil, çözümleyici ve eleştirel bir bakış açısıyla incelenmiş ve kentin yakın geçmişindeki dönüşüm içerdiği çelişkiler açığa çıkarılarak sergilenmiştir. Örneğin, Başak neoliberal dönemde artan özelleştirmeler ve Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) çelişkisini vurguladığı çalışmasında, kömür sonrası ya da kömürden çıkış düşünceleri çerçevesinde üretim ve tüketim miktarları arasındaki çelişki ve buna koşut olarak, yerli üretim ve dışalım arasında açılan makas konularına da dikkat çekmektedir. Yazara göre, yerli üretim ve buna bağlı olarak, özellikle işçi istihdamı azaltılıp kurum küçültülse de elektrik üretimi gibi gerekçelerle kömür tüketimindeki artışa bakıldığında, Türkiye kömürden vazgeçiyor görünmemektedir. Yerli üretim ve tüketim arasındaki açığı dışalım kapatmaktadır. Bu gerçek, yerli üretim söylemlerini de Başak'a göre geçersiz kılmaktadır. Özdemir ve Kılıç bu tabloya yerli kömür üretimindeki taşeronlaşmayı "redevans" düzeni üzerinden ekliyor ve bunun birkaç gün önce davası zamanaşımına uğrayan (Sol Haber, 2026) Soma faciası gibi

olaylara kapı araladığını gösteriyor. Soma'dan sonra devletin aldığı önlem, madencilikte çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik bir yasal düzenleme (6552 sayılı yasa) olsa da bu yasal önlem, aynı yazarlara göre, kentte çelişkili bir biçimde, giderlerin daha düşük tutulabildiği yarı-yasal ya da kaçak madenciligi tetikliyor. Madencilik alanındaki çalışma koşullarını iyileştirme adımının ters tepmesi Türkiye'nin kentleşme tarihinden anımsanabilecek gecekondulaşmalarının ters tepmesi örneğini andırmaktadır. Tek bir üretim kentinin değişim öyküsünden ortaya çıkartılan bütün bu çelişkiler, kentsel gelişmelerin ilk bakışta göründükleri denli basit açıklamaları olmayabileceğini ve bu kitapta başarıldığı gibi, içeriden bakışın altta yatan öğeleri yakalamadaki önemini kanıtlıyor.

Zonguldak'ın 1970'lerden başlayarak politik seçimlerini ve bu kapsamda, kentin sağ partilerin oy toplamı bakımından merkez sağa eğilimli gözükse de işçi sınıfı hareketliliği tarihçesi bakımından solun kalesi olarak görülmesini ele aldığı çalışmada, Demir kentin sıkışmışlığına ve beklemedeki konumuna vurgu yapmaktadır. Zonguldak'a toplumsal cinsiyet bakış açısından yaklaşarak derlemeye özgün bir katkı sunan Barutçu ve Uzar Özdemir maden işçisi erkeklerin sınıf ve cinsiyet kimliklerindeki değişimi ve erkekler arasındaki gruplaşmaları incelemiştir. Bu yazarların makalelerindeki, bir işçi ve maden kenti olarak Zonguldak'ın eril yapısı saptaması, Japonya'nın Osaka kentinde yer alan ve yakın tarihteki değişimine dek evsiz erkeklerin yoğunlaştığı Nishinari bölgesi için, burayı iyi bilen emekli bir coğrafya profesörünün yaptığı "erkek kenti" benzetmesini çağrıştırmaktadır. Ancak Nishinari gibi Zonguldak da günümüzde değişmektedir.

Zonguldak'ın geleceğine odaklanan son bölümde yer alan Eroğlu ve Gündoğdu'nun ayrı ayrı makaleleri kentteki değişimin yönelimine ilişkin dikkate değer ipuçları içermektedir. Eroğlu çalışmada, politik ekonomik bir bakış açısıyla sanayi mirası ve doğayı öne çıkaran turizm projelerine odaklanmakta, bu girişimleri kent kimliğinin tekil bir temsilini üretmeleri ve bölge halkından çok, sermaye sahiplerine kazanç sağlamaları bakımından eleştirmektedir. Son bölümde, Gündoğdu, Kanal İstanbul gibi örnekler nedeniyle Türkiye'de güncel ve yaygın bir tartışma konusu olan mega projeler aracılığıyla kentlerin kalkındırılması sorununa parmak basmaktadır. Yazar Filyos Vadisi Projesi örneğini ele alarak, Zonguldak özelinde bu "mega proje kalkınmacılığı" yaklaşımının şimdilik hedefinden saptığını, çünkü sözünü verdiği kömür ekonomisine seçenek sunan, yeni bir ekonomik gelişme anlayışı yerine, yine hafriyatçı (ekstraktivist) ve çevreye zararlı sanayiye dayalı ekonomik anlayışı sürdürdüğünü ortaya koymuştur.

Bu kitabın içeriğinin yabancı ülkelerdeki karşılığı olarak, ABD'de Detroit gibi ekonomisi otomotiv sanayisine dayalı kentlerin geçirdiği sanayisizleşme sürecinden olumsuz etkilenmeleri sonucunda boş ya da hayalet kentlere dönüşmeleri (Batty, 2016) konularındaki birçok akademik çalışma sayılabilir. Ancak Türkiye'de bu konuda kitap hacmindeki kapsamlı çalışmaların sayısı henüz azdır (bir

örnek için, bkz. Irmak, 2025; Karatay, 2018). Bütün bu gerekçelerle, ‘sanayisizleşme’ sürecindeki kentlerin Türkiye’deki yansımalarının Zonguldak örneğinin kendi özgünlükleriyle birlikte derinlemesine incelendiği bu kitap, sanayi sonrası kentsel değişim konusunu merak eden akademisyen, uzman, öğrenci, kent yöneticisi ya da yaşıyanı ve kentsel toplumsal hareketler gibi toplumsal kesimler başta olmak üzere, herkesin ilgisini çekebilecek nitelikte bir çalışmadır.

Kaynakça

- Batty, M. (2016) “Empty Buildings, Shrinking Cities and Ghost Towns”, *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 43, 1, 3–6. <https://doi.org/10.1177/0265813515619858>
- Chabrol, M., Collet, A., Giroud, M., Launay, L., Rousseau, M. ve Ter Minassian, H. (2022) *Gentrifications: Views from Europe*, New York, Oxford: Berghahn Books. <https://doi.org/10.3167/9781800736580>
- Irmak, M. (2025) “Kitap İncelemesi: Demir Çelik Bir İşçi Kentinin Hikayesi”, *Genel-İş Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 2025/2, 28, 377–380.
- Karatay, A. (2018) *Demir Çelik Karabük Bir İşçi Kentinin Hikâyesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kıray, M. B. (1964) *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, Ankara: Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Sol Haber (2026) “Soma Katliamı: Kamu görevlilerinin yargılandığı dava zamanaşımıyla düşürüldü”, *Sol Haber*, 25 Mart, <https://haber.sol.org.tr/haber/soma-katliami-kamu-gorevlilerinin-yargilandigi-dava-zamanasi-miyla-dusuruldu-407757> (19.05.2026).